

Grau de Filologia Catalana

Treball de Fi de Grau

Curs 2022-2023

*Anàlisi lingüística del multilingüisme a les parròquies de l'arxiprestat de
Badalona Nord, Montgat i Tiana.*

NOM DE L'ESTUDIANT: Irene Pera Martí

NOM DEL TUTOR: Emili Boix Fuster

Barcelona, juny de 2023

Agraïments

En primer lloc, vull donar les gràcies al meu tutor, Emili Boix, per haver-me donat suport des del primer moment i ajudat en la recerca que volia fer, també per l'interès que ha tingut en el meu treball; en segon lloc, a totes les persones que m'he trobat en aquest camí, ja siguin tots els mossens que m'han donat el seu testimoni, així com els feligresos de les diferents parròquies que m'han acollit i s'han interessat en la meua recerca; i, en tercer lloc, a la meua família i als meus amics pel suport que m'han donat i per haver-me acompanyat a missa en alguna ocasió.

Resum

En el Treball Final de Grau *Anàlisi lingüística del multilingüisme a les parròquies de l'arxiprestat de Badalona nord, Montgat i Tiana* tutoritzat pel professor Emili Boix i dut a terme per l'alumna Irene Pera s'hi analitza el panorama lingüístic a les parròquies de l'arxiprestat esmentat.

L'església ha tingut un gran paper en el manteniment de la llengua catalana als Països Catalans al llarg de la història. Per aquest motiu, es vol comprovar si continua sent testimoni i proclamadora de la llengua fixant-se així en les llengües en què es realitzen les misses, les activitats associades o relacionades amb aquestes comunitats, els cartells i fulls parroquials, etc. L'objectiu és comprovar si l'ús de la llengua catalana es manté o no dins d'aquest arxiprestat així com el perquè d'aquest manteniment o l'alternança amb el castellà.

Paraules clau: Llengua, català, església, multilingüisme

Abstract

In TFG *Anàlisi lingüística del bilingüisme a les parròquies de l'arxiprestat de Badalona nord, Montgat i Tiana* tutored by Professor Emili Boix and carried out by the student Irene Pera analyzes the linguistic panorama in the parishes of the archpriest mentioned.

The church has played a major role in maintaining the Catalan language in the Catalan Countries throughout history. For this reason, it is intended to check whether or not it's loyal to the language, and thus to look at the languages in which masses, activities associated with or related to these communities, parish posters and sheets, etc. are performed. The objective is to check whether the use of the Catalan language is maintained within this archpriest as well as why it is maintained or how, and why there is alternation with Spanish.

Keywords: Language, Catalan, church, alternation, multilingualism

Aquest treball s'emmarca, dins de la llengua i lingüística catalana, en l'àrea de la sociolingüística. Segons el DIEC2, la sociolingüística s'entén com a una *disciplina que estudia les interaccions entre la llengua i el medi social, especialment entre fets lingüístics i fets socials*.

Índex

1. INTRODUCCIÓ	6
1.1. <i>Presentació.....</i>	6
1.2. <i>Definicions.....</i>	6
1.3. <i>Justificació del tema del treball.....</i>	7
2. OBJECTIUS I HIPÒTESIS GENERALS.....	7
2.1. <i>Objectiu general</i>	7
2.2. <i>Objectiu específic</i>	7
2.3. <i>Hipòtesis generals</i>	8
3. MARC TEÒRIC	8
3.1. <i>La llengua de l'Església</i>	8
3.2. <i>Església i normalització lingüística</i>	8
3.3. <i>Unitarisme lingüístic</i>	9
3.4. <i>Al servei dels Països Catalans</i>	10
3.5. <i>Contribució de l'Església</i>	10
3.6. <i>Història.....</i>	10
3.7. <i>Situació actual.....</i>	12
4. METODOLOGIA.....	14
5. ANÀLISI DE LES DADES	16
5.1. <i>Taules i observacions</i>	16
5.2. <i>Converses i enquestes als rectors de les parròquies en qüestió.....</i>	19
5.3. <i>Anàlisi dels elements externs a les misses (cantoral, textos bíblics, fulls parroquials, etc.).....</i>	22
5.4. <i>Altres elements externs (catequesis, confraries)</i>	22
6. CONCLUSIONS	23
7. LIMITACIONS I OPORTUNITATS DE MILLORA.....	25
8. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	26

1. Introducció

1.1. Presentació

Filologia catalana és un sintagma nominal que ens remet a un grau -o una carrera universitària- ric en diversitats de discurs pel que fa als volts del català; ja sigui, a grans trets, parlant de literatura, de llengua o de lingüística. I, dins de la lingüística, trobem l'àrea de la sociolingüística, en la qual s'emmarca aquest treball. Concretament, en aquest treball de final de grau s'analitza, centrant-se en el multilingüisme, el panorama lingüístic a les esglésies parroquials de l'arxiprestat de Badalona Nord, el qual inclou també els pobles de Montgat i Tiana.

1.2. Definicions

D'una banda, el terme d'arxiprestat, dins de l'Església catòlica, es considera una agrupació de parròquies amb unes determinades finalitats pel que fa a l'associació i col·laboració entre aquestes, sota la coordinació d'un dels sacerdots que hi pertany, el qual rep el nom d'arxiprest. És la primera subdivisió en l'organització territorial d'un bisbat. O bé *demarcació formada per un grup de parròquies sota la jurisdicció d'un arxipreste. Els arxiprestats són realitats supraparroquials i constitueixen el territori propi del vicari forà o degà. Sembla que a partir del segle V es va anar consolidant paulatinament l'agregació d'esglésies menors -parròquies- al voltant d'esglésies digniores amb prerrogativa de tenir font baptismal -església baptismal-, de manera que formaren el que avui es coneix per arxiprestats* (Termcat).

D'altra banda, el terme de multilingüisme, és un concepte lingüístic que es refereix a la coexistència de tres o més llengües en un discurs o bé, segons el Termcat, la *condició d'un individu o d'un grup social en què es dona un ús alternatiu de diverses llengües*.

1.3. Justificació del tema del treball

S'ha escollit aquest tema d'anàlisi per dos motius; en primer lloc, pel fet que, al llarg de la història, l'Església catòlica ha tingut gran influència en la difusió, el manteniment i la consolidació de la llengua catalana als Països Catalans, com s'explica en el treball de manera més extensa.

I, en segon lloc, pel meu interès personal d'unir dos dels meus mons preferits; la filologia -concretament, la sociolingüística- i l'Església. Des de segon de carrera, aproximadament, tenia clar que volia fer alguna cosa diferent i rellevant per a la lingüística catalana, però va ser quan el meu tutor em va proposar fer una anàlisi d'un panorama lingüístic quan ho vaig veure clar.

2. Objectius i hipòtesis generals

2.1. Objectiu general

Aquest treball té un objectiu general i un objectiu concret. D'una banda, l'objectiu general és el d'endinsar-me en el món de la lingüística i sociolingüística catalana i, en aquest cas, el de conèixer la realitat del panorama lingüístic de l'Església i, concretament, de la meua ciutat.

2.2. Objectiu específic

D'altra banda, l'objectiu concret del treball és el d'analitzar i comprovar si, en les parròquies de l'arxiprestat de Badalona, Tiana i Montgat, es manté l'ús del català o, en canvi, la llengua s'adapta a la realitat del barri o de la mateixa parròquia.

2.3. Hipòtesi

La meua hipòtesi sobre el treball és que cada parròquia s'adapta a la llengua dels seus feligresos, sigui per comoditat o per mantenir-los fidels a l'església a la qual pertanyen.

3. Marc teòric

D'acord amb la divisió que es fa als Quaderns de Pastoral (*Església i Normalització lingüística*, 74-91, 1986, i *La llengua de l'Església a Catalunya, País Valencià i les Illes*, 3-30, 1985), entre d'altres, podem distingir els següents nivells d'anàlisi.

3.1. La llengua de l'Església

Des de la Pentecosta¹, l'Església parla a gent, en nom de Jesucrist, d'acord amb les necessitats dels qui escolten. L'església ha guardat bé aquest criteri com una herència valuosa. Ella sap que el fi per al qual parla és el que vol el Senyor: evangelitzar (QP, 74-75).

En relació amb la sensibilitat i les pràctiques de l'Església, es té una clara comprensió: per a predicar l'Evangeli o pregar, és important que aquells que escoltin o resin comprenguin adequadament el que s'escolta o es resa. I no només això, sinó que també s'hi sentin còmodes, és a dir, que no hi trobin obstacles desagradables que dificultin o pertorbin l'ordre i la comprensió del llenguatge. La veritat, transmesa als fidels, prové de la Paraula de Déu i no passa per Babel², sinó per Pentecosta. És a través d'aquesta visió que l'Església busca garantir que la comunicació de la fe sigui clara, accessible i en harmonia amb la diversitat de llengües i cultures.

Es pot afirmar que l'Església utilitza dues llengües diferents. D'una banda, hi ha la llengua de l'estudi, de la documentació, de la història i del Concili, que és el llatí. Aquest idioma s'ha mantingut per tradició i, segons la bibliografia, se li reconeix amb gratitud pels serveis prestats a l'Església. A més, se sol parlar del llatí com una llengua "sàvia" i es diu que no té la necessitat d'estar en relació directa amb els fidels.

¹ Segons el DIEC, la Pentecosta és la festa cristiana en què se celebra, el cinquantè dia comptant des del Diumenge de Pasqua, la vinguda de l'Esperit Sant als apòstols.

² Babel és una ciutat on, segons la Bíblia, es volia construir una ciutat vertical després del Diluvi Universal. I, per la desobediència i la malvat d'aquelles persones, Déu va decidir multiplicar el nombre de llengües perquè no s'entenguessin i així s'explica l'existència de les llengües i les ètnies.

D'altra banda, hi ha la llengua interrelacional, la que s'utilitza per interactuar amb les persones o per celebrar la missa. Aquesta llengua no pot ser cap altra que la llengua "natural" de la nació. Es considera que aquest és l'ordre racional i que abans de la incorporació de Catalunya a la unitat espanyola això no ocorria. Abans, ningú no es plantejava predicar en francès o en castellà, que eren les llengües dels veïns.

En resum, l'Església manté una distinció entre l'ús del llatí com a llengua de l'estudi i la documentació, i l'ús de la llengua pròpia de cada nació per a la interacció amb els fidels i la celebració dels actes religiosos.

3.2. *Església i normalització lingüística*

En aquesta secció també es parla del joc de Babel i que n'hi ha prou amb bona voluntat, seny, preparació i carència de segones intencions. És a dir: cal fer-ho veritablement en la llengua de l'Església. I quina és la llengua de l'Església? La llengua de l'Església, en totes les seves manifestacions, és sempre la llengua del poble, la seva, no la del qui en parla una de diferent. El qui en parla una altra, si no sap la del poble, val la pena que l'apregui, que això és també una manera de "fer-se tot per a tots" (QP, 75).

En referència a la pregunta anterior sobre la política i la predicació en diferents idiomes, l'Església considera que és millor parlar de Déu als fidels en la llengua que ells entenen i parlen, ja que això els beneficia més. No hi ha cap obligació per part de l'Església de predicar o fer catequesi en llatí o en cap altre llengua oficial del món. És important destacar que Jesucrist, qui tenia una gran estima per les persones i coneixia el dret i la pedagogia, s'expressava en el mateix idioma que la gent. Si Jesucrist hagués parlat a la gent del nostre territori, és poc probable que ho hagués fet en castellà, tret dels casos en què només hi hagués persones de parla castellana o en situacions en què hi hagués una majoria. És possible que Jesucrist hagués utilitzat diferents idiomes segons la situació, ja que aplica la mateixa llei a tothom.

3.3. L'unitarisme lingüístic

A Catalunya, actualment, la major part de la població té coneixements tant de català com de castellà. No obstant això, en el passat hi havia persones que no entenien el castellà i hi havia qui desitjava predicar en aquesta llengua. Aquesta situació s'explicava pel desig d'alguns individus de promoure la unitat lingüística en detriment de la unitat estatal. En canvi, hi ha altres països que creuen que la unitat no s'obté d'aquesta manera, sinó amb la riquesa de la varietat lingüística. *La paraula de Déu és com la pluja que ha de caure sense discriminacions, tant en el contingut com en el serviment. Tothom té el dret, que Déu li ha donat, de sentir-la amb les seves orelles i d'assaborir-la amb el seu paladar (QP, 76).*

3.4. Al servei dels països catalans

En primer lloc, pel que fa al concepte de nació; sabem que hi ha una idea, un propòsit per part d'alguns que consisteix que Catalunya i els països catalans en formin una, la qual amb la situació democràtica es va començar a configurar un projecte de plena autonomia i d'alliberament nacional. *Benaurats els pobles com el nostre que després de cada opressió tornen a aspirar a la llibertat i marginen els escèptics i els cansats (QP).*

L'Església, davant d'aquest alè i afany de llibertat, va acompanyar els països catalans i es va iniciar un procés de normalització lingüística. Es deia que, a l'Església, en el camp de la llengua se li ha de notar la militància. No ha de conformar-se amb una adaptació sociològica a l'entorn lingüístic, sinó que ha d'afavorir la catalanització de tots els immigrants que hi acudeixin.

3.5. Contribució de l'església

Josep M. Ainaud de Lasarte (QP, 87) es remet al terme de normalització lingüística. Explica que l'Església hi pot contribuir d'una manera eficaç i proposa diferents maneres de fer-ho: en primer lloc, que la llengua pròpia de l'església a Catalunya sigui el català; en segon lloc, no oblidar que la llengua catalana és l'única llengua pròpia de Catalunya;

en tercer lloc, que en tots els Seminaris³ i en tots els centres de formació es donin cursos de llengua i cultura catalanes; en quart lloc, es proposa que la predicació sigui en català de manera protocol·lària. En tot cas, la contribució de l'església ha estat molt àmplia i encara perdura. Tenim encara moviments com ara Comissions Obreres, que va començar a una església; revistes com *Cavall Fort* o canals de ràdio com Ràdio Estel. Tots aquests són en català i, a continuació, en veurem més exemples.

3.6. Història

Com ja s'ha esmentat en alguna ocasió, el paper de l'Església respecte a la llengua és fonamental des de fa molt de temps. Fins a l'època de la Renaixença, després del llatí, el català és la llengua de l'Església. Només cal fixar-se que les Homilies d'Organyà -un text eclesiàstic- és el primer testimoni escrit que tenim de la llengua catalana. Després de la unió amb Castella, però, Catalunya (i amb ella, l'Església) pateix una castellanització sobretot en les coses més oficials o burocràtiques. Tot i això, es continua defensant que la llengua de la predicació és el català i, amb això, es considera el desenllaç de la guerra de Successió, amb la caiguda de Barcelona l'any 1714.

Des d'aquell moment fins a la Guerra Civil és un període on es continua defensant el català per part tant dels laics⁴ com dels religiosos. Hi ha diversos autors que s'involucren en aquesta qüestió; com ara Verdaguer, Costa i Llobera, Torras i Bages... I abans, Antoni M. Claret ja havia recorregut Catalunya predicant exclusivament en català i, a més, havia portat el seu llibre "El camí dret i segur per arribar al cel" arreu -el qual va arribar a les 70 edicions-. L'any 1900, el bisbe Josep Morgades va defensar una pastoral revolucionària la qual reivindica que el catecisme i la Divina Paraula, a Catalunya, ha de ser en català, tot i que l'escriu en castellà. Aquest discurs acabava dient: *ja que amb una paciència a penes concebible sofrim tant de temps el jou d'ésser administrats, ensenyats i jutjats en castellà, la qual cosa ens perjudica greument, siguem exigents almenys a ésser instruïts en català pel que fa al cel i ens posa en relacions amb Déu* (QP, 13).

³ Segons el DIEC2, és l'institut eclesiàstic on s'instrueixen els qui estudien per a capellà.

⁴ Persones cristianes que no són clergues ni religioses.

La Renaixença no va tenir només un vessant lingüístic; la simpatia de diversos sectors catòlics pel moviment catalanista va fer que, sobretot al Principat⁵, l'Església com a col·lectiu social deixés de moure's en l'òrbita del carlisme i combregués amb el moviment de recuperació nacional i els moviments de renovació del catolicisme europeu. Per aquest motiu, a Catalunya, el catolicisme va seguir un camí diferent del catolicisme en la resta d'Espanya. Durant l'època del Directori de Primo de Rivera, es va intentar suprimir l'ús públic de la llengua catalana. Malgrat això, les comunitats cristianes, juntament amb el cardenal Vidal i Barraquer, van mantenir una postura ferma en defensa de la llengua i la seva preservació.

Una vegada arriba la República, a Catalunya, l'Església continuava amb una posició de gran vitalitat; tant el moviment bíblic, litúrgic, catequètic com revistes i altres publicacions (des de la Bíblia de Montserrat o la de Bernat Metge fins a col·leccions i llibrets) es feien en català. Després, però, va haver-hi alguns bisbes que ja estaven tan a favor del catalanisme, així com el bisbe de Barcelona Manuel Irurita (navarrès) o el bisbe de Tortosa Félix Bilbao.

Durant la Guerra Civil l'Església va patir una persecució en la qual va tenir lloc; la crema d'esglésies, assassinats de capellans, bisbes, religiosos i laics; la desaparició del culte públic i de totes les obres i publicacions. En aquest període, malgrat els danys, no va desaparèixer la 'vida cristiana'. I, en la postguerra, amb el que aleshores deien *la liberación*, l'Església va passar a primer pla i va recuperar aquella vitalitat que tenia abans de la guerra.

Després veiem l'aparició del concili Vaticà II (1962-1965), un moment en què les publicacions religioses en català es multipliquen. A més, per la reforma litúrgica, se substitueix el llatí pel català, la llengua del poble. A l'inici dels anys 60 ja havia aparegut la versió del Nou Testament pels monjos de Montserrat (1960) i, poc més tard, versions de la Bíblia sencera: Fundació Bíblica Catalana (1968) i Bíblia de Montserrat (1970). Aleshores va tenir lloc una renovació episcopal de manera que encara no quedava completa la catalanització de l'episcopat⁶, cosa que impedia la normalització lingüística completa de l'Església.

⁵ Conjunt de comtats catalans que estaven sota el poder del rei d'Aragó i comte de Barcelona Alfons I.

⁶ Forma d'organització jeràrquica de l'església on les màximes autoritats són els bisbes.

Uns anys més tard, va arribar la democràcia. Aquesta, no va provocar una gran afectació, però cal dir que l'arribada de la democràcia va voler dir l'arribada d'una llibertat del llenguatge que, fins aquell moment, mai s'havia tingut.

3.7. Situació actual

Abans de res, cal comentar que no hi ha estudis ni bibliografia específica sobre la llengua catalana a l'església recents, les dades més actuals documentades que hi ha són de l'any 2007, és a dir, de fa setze anys. Tot i això, ens podem servir d'aquestes per veure el canvi o les característiques d'aquesta nova etapa.

Per ús oficial de l'església s'entén, en els Quaderns de Pastoral (19), per *aquell que afecta l'estructura diocesana i que depèn, doncs, del bisbe de manera més directa, per bé que la ratlla de separació amb els organismes (...) sigui sovint difícil d'establir i que algun dels qui hi incloem depengui del bisbe de manera molt directa.*

Respecte a la normativa, no existeix cap normativa general; això vol dir que els bisbes no donen orientacions sobre l'ús de la llengua ni han fixat de manera oficial -i ni tan sols indicativa- les obligacions lingüístiques dels qui ocupen un càrrec a l'Església.

Hi ha molts esdeveniments, com ara la Conferència Episcopal Tarraconense, els Consells del presbiteri, els Consells pastorals diocesans, actes litúrgics, etc. que s'expressen exclusivament en català. A més, es va realitzar un estudi pel Centre d'Estudis Pastorals que va recollir les dades de les llengües en què es feien les publicacions periòdiques d'aquell moment, i el resultat va ser que el total era de 426 publicacions, les quals 347, que representa un 81,5%, eren en català; 43, que representa un 10,1%, en castellà; i 36, que representa un 8,4%, bilingües català-castellà.

No hem d'oblidar que l'arribada de la dictadura franquista fa afectar, entre d'altres, a l'ús públic de la llengua catalana. A principis dels anys seixanta, a causa del reconeixement del règim franquista per les nacions unides, van aparèixer propostes culturals; Òmnium Cultural, la publicació de la revista del Cavall Fort, creació de l'editorial Edicions 62, etc. A més, l'any 1959 l'Escolania de Montserrat va publicar un article de l'advocat Lluís Serrahima titulat *Ens calen cançons d'ara*. Aquell mateix any va sorgir el moviment de la Nova Cançó, que es va originar a València, a càrrec de

Raimon, amb l'objectiu de reivindicar la música popular en català. Aquest moviment serà determinant; a partir d'aquest, es va crear *Els setze jutges* i va triomfar de tal manera que pocs anys més tard, Joan Manuel Serrat, Maria del Mar Bonet i Lluís Llach, entre d'altres, ja formaven part d'aquest moviment.

L'any 1977 es va començar a publicar el Full dominical, que es repartia a la diòcesi de Barcelona i d'altres i, a partir d'aquest moment, es comencen a fer més publicacions com ara *Comunicació*, a Mallorca, la revista del Centre d'Estudis Teològics, o bé *La revista de Badalona* on Joan Soler i Amigó aposta per una nova ordenació territorial diocesana. Finalment, en aquells anys, comencen a sorgir activitats de cultura popular; pastorets, moixigangues, pessebres vivents, caramelles o corals, les quals es feien en català. I, quan un noi entrava al seminari de Barcelona per ser mossèn, li demanaven que, si no el sabia, aprengués i dominés el català, tant oral com escrit.

4. Metodologia

Pel que fa a la metodologia, per dur a terme aquest treball, en primer lloc, es va anar a la biblioteca pública episcopal del seminari de Barcelona, en la qual es va rebre assessorament per a trobar bibliografia. En segon lloc, es va cercar en el document oficial de la *Guia de l'Església* de l'Arquebisbat de Barcelona (2022); es va fer una recerca de totes les parròquies que pertanyen a l'arxiprestat de Badalona Nord, Montgat i Tiana i, amb això, tots els mossens que pertanyen o que treballen en aquestes parròquies. Aleshores, es va fer un recull d'aquestes dades i es van realitzar unes fitxes on hi havia una taula amb les parts de la missa desglossades i altres apartats per fer anotacions de la llengua en què té lloc cada una de les parts i, d'aquestes fitxes, una per cada parròquia. A continuació es mostra un exemple de taula:

Salutació inicial – acte de penitència	
Glòria	
Primera lectura	

Salm	
Segona Lectura	
Evangeli	
Homilia	
Credo (Professió de fe)	
Pregària eucarística (Cant <i>Sant Sant Sant</i>)	
Ritu de la pau	
Comunió (cant)	
Benedicció – cant final	

- Observacions addicionals:

- Fulls parroquials*	
Xarxes socials	
Llengua del capellà als feligresos	
Catequesi	
Esplai/cau	
Càrites	
Processons	
Altres	

Batejos	
Comunions	
Confirmacions	
Casaments	
Funerals	

*Full parroquial general de l'Arxiprestat:

/ Full parroquial de la parròquia:

Questionari/Conversa per als rectors de les parròquies:

En què et bases a l'hora de triar una llengua o una altra a l'hora de fer missa? Depèn dels fidels que assisteixen a missa? La tria de llengües és la mateixa per cada missa bilingüe o és subjecte a canvis?

Fitxa repertori lingüístic: Tots els capellans saben català?/ Quina primera llengua tenen?/ Quantes llengües saben?

Així doncs, aquesta anàlisi es basa en un treball de camp fet a les onze parròquies que conformen l'Arxiprestat. En la majoria dels casos, independentment de l'església on es produïa l'anàlisi el procediment era el mateix: en primer lloc, es va decidir la missa de cada parròquia a la qual es volia anar (si era de diari o de diumenge i si era en català, castellà o bilingüe⁷) i s'hi arribava quinze minuts abans, aproximadament, per tal d'anotar en quina llengua o llengües estaven els cartells, els rètols, els fulls parroquials, els cantorals, etc.; en segon lloc, es triava un lloc relativament proper a altres feligresos per a poder escoltar la llengua en què parlaven i es deixava preparada la fitxa pel començament de l'eucaristia; en tercer lloc, quan començava la missa, es va apuntar, part per part, en quina llengua es produïa i, en algun cas, si hi havia algun fet lingüístic o comunicatiu a destacar. Una vegada feta la benedicció final, s'anava a parlar amb els capellans, normalment a la sagristia o a la porta principal de l'església, i se li feia les preguntes corresponents generant així una conversa amb un nivell de formalitat baixa en la qual el mossèn, a part de respondre les preguntes, donava el seu testimoni personal sobre la seva percepció de la importància de llengua a la seva parròquia.

5. Anàlisi de les dades

5.1. Taules i observacions

Hi ha, a simple vista, tres modalitats -respecte a la llengua- de misses a l'Arxiprestat; en català, en castellà i bilingües. Es farà servir aquesta divisió per extreure les dades de les anàlisis. De les onze parròquies, per l'estudi, s'ha assistit a dues misses bilingües, cinc en català i quatre en castellà. Veurem a continuació, però, que no sempre es manté aquesta idea.

⁷ Aquest factor depenia de l'horari i la compatibilitat amb assistir a altres misses.

En primer lloc, les misses a les quals es va assistir en castellà són: a la Parròquia de la mare de Déu de Lourdes (1); a la Parròquia de la mare de Déu de Montserrat (2); a la Parròquia de Santa Clara (3); i a la Parròquia de Sant Sebastià (4).

En el cas d'(1), des de la salutació inicial (i acte de penitència) fins al salm, es va produir en castellà, però la segona lectura es va realitzar en català. Aleshores es va continuar en castellà des de la lectura de l'Evangelí fins al ritu de la pau, on es va sentir alguns feligresos donant la pau de Crist en castellà i d'altres en català. Després d'aquesta part, es va produir en castellà fins a la benedicció final, ja que, acabada la celebració, el capellà parlava tant castellà com català, depèn dels feligresos a qui es dirigia. En el cas de (2), es va produir en castellà en tot moment, des de la salutació inicial fins a l'hora de la benedicció final, que, just abans, es va produir una alternança, ja que el capellà va dirigir unes paraules en català a una persona del públic assistent. Aleshores, per continuar amb la benedicció, es va tornar al castellà. En el cas de (3), des de la salutació inicial fins a la benedicció final es va produir en castellà. Tot i això, abans i després de començar l'eucaristia, es va sentir tant el català com el castellà entre els feligresos.

Per acabar aquesta secció, en el cas de (4), totes les parts són en castellà, sense excepció. En aquest cas, però, no hi ha segona lectura a causa que és una missa diària. També cal esmentar que a l'hora de fer l'homília, tot i ser en castellà, el mossèn va dir en català 'a les espatlles' quan parlava d'aixecar algú a coll i ve. I, pel que fa a la llengua d'entre el públic assistent, és castellanoparlant, però es pot observar una petita alternança amb el català quan qui se'ls dirigia els parlava en aquesta llengua.

En segon lloc, les misses a les quals es va assistir en català són: Parròquia de Sant Josep (5); a la parròquia de Sant Cebrià de Tiana (6); als Pares Carmelites (7); a la parròquia de Sant Crist (8); i a l'església de Sant Joan de Montgat (9).

En el cas de (5), es va desenvolupar en català, des del cant d'entrada fins al cant final de comiat; també van ser en català les converses entre els assistents abans i després de començar l'ofici i la llengua en què el mossèn es va dirigir a aquest en finalitzar-lo. En el cas de (6), també es van produir totes les parts de la missa en català, exceptuant el cant de comiat que va ser en llatí. En aquest cas, en finalitzar l'eucaristia, es va sentir el

català i el castellà entre els assistents. En el cas de (7), es va dur a terme en català, des de la processó d'entrada (cant) fins a la benedicció final. La llengua de les converses dels assistents al final de la missa també era el català.

En el cas de (8), la salutació inicial, l'acte de penitència i el Glòria es van desenvolupar en català amb una alternança contínua amb el castellà i amb una pronúncia i trets portuguesos a causa de la procedència del capellà que presidia la celebració *-el sagramentí de la confirmació⁸*. A continuació, la primera lectura, el salm i la segona lectura es van llegir en català, de la mateixa manera que l'Evangelí, però com que, aquest, el llegeix el mossèn, va ser en català amb accent portuguès. L'homília, en canvi, la va fer majoritàriament en castellà, tot i que va introduir algunes paraules en català i, a més, mentre feia el discurs, feia consultes lingüístiques als assistents (*cuero en català? Cossa? Cos?*). El Credo va ser majoritàriament en català amb alternança al castellà, tant la pregària eucarística (i cant) com el ritu de la pau; en català. De la mateixa manera que la comunió -tot i que, en el moment de combregar, el mossèn deia *el Corpo de Cristo*- i la benedicció i cant final. Respecte a llengua dels assistents, predominava el català, però també es va sentir el castellà en una ocasió.

En el cas de (9), es va dur a terme en català, des de la salutació inicial fins a l'oració final, en aquest cas, dedicada a la Verge Maria. Però, tot i ser una missa en català, en el moment de la col·lecta, es va cantar una cançó en castellà. La llengua dels fidels en acabar l'eucaristia va ser principalment en català i en castellà, en grau més baix.

I, en tercer lloc, les misses bilingües a les quals es va assistir són; a la Parròquia de Sant Francesc d'Assís (10) i a la Parròquia de Santa Maria (11). En el cas de (10), s'observa una divisió poc igualada pel que fa al nombre de parts que es fan en català, en castellà o altres llengües; el Glòria, la segona lectura, l'Evangelí, el Credo, la pregària eucarística, i la benedicció final són en català; la primera lectura i el salm, en castellà; la salutació inicial, l'homília i el ritu de la pau, alternant català i castellà; i el cant de comunió, en llatí. En l'homília es podia sentir alternances en frases com “tinc la certesa que la lectura no me salíó bien” o casos d'adaptacions com “el testamentí”.

⁸ La confirmació és, pels cristians, el sagrament en el qual se celebra la rebuda de la gràcia de l'Esperit Sant.

En el cas de (11), en canvi, es va fer la salutació inicial, el Glòria, la primera lectura, el salm, la lectura de l'Evangelí, l'homília, el Credo, la comunió i la benedicció final en català. En castellà es va fer la segona lectura i la pregària eucarística (i el cant). I, per acabar, el ritu de la pau es va fer en català (oració) i castellà (cant).

Tenint en compte la classificació anterior i, per tant, considerant que les misses en català són només en català, les que són en castellà són només en castellà i les bilingües ho són:

Parròquies on es fa missa bilingüe (català-castellà)	6
Parròquies on NO es fa missa bilingüe i, per tant, són en català o bé en castellà	5
Parròquies on trobem presència de multilingüisme (català, castellà, portuguès)	3
Parròquies on trobem presència de multilingüisme (català, castellà, llatí)	1

5.2. Converses i enquestes als rectors de les parròquies en qüestió

En aquest cas, s'extreuen les dades per parròquies:

A la Parròquia de la mare de Déu de Lourdes (1), al barri de Casagemes, es va parlar amb el rector, el qual té com a llengua materna el castellà *latino* i també sap català i anglès, en menor mesura. Aquest, va explicar que quan ell entra a l'Església es troba que els assistents ja han preparat el llibre (la Bíblia), les lectures i les pregàries. De vegades s'ho troba en català i de vegades en castellà; per tant, depèn dels feligresos que la missa sigui en català, en castellà o bilingüe, però el mossèn assegura que la majoria són en castellà. Explica, també, que totes les misses són escollides d'aquesta manera i que està bé que la majoria siguin en castellà perquè als Pares Carmelites, que està molt a prop, són totes en català, per tant, la gent de la zona es divideix segons si és catalanoparlant o castellanoparlant. Remarca, tot i això, que no li agradaria que la gent

conegués la seva parròquia per ser la “latina” i que, personalment, no té preferència en fer-la en català o en castellà. Aleshores, fent referència al grup de joves de l'arxiprestat, diu que els joves que arriben a la parròquia no els envia en aquest grup, sinó que els recomana grups de Barcelona. Per últim, especifica que el Bisbat, respecte a la llengua, no dicta res, “cada pastor cuida de les seves ovelles”.

A la Parròquia de la mare de Déu de Montserrat (2), al barri de Sant Crist, també es va parlar amb el mossèn d'aquesta, el qual té com a L1 el suahili i el francès, i com a L2 el català i el castellà. Assegura que s'expressa millor en català que en castellà i explica que les misses de diari són en castellà a causa del públic assistent, però que s'adapta a la gent que hi vagi, especialment els dissabtes i diumenges, que és quan hi ha més afluència. Finalment, també especifica que ho fa perquè tothom s'hi senti acollit i no per voluntat personal, lingüística, política o cap ordre de superiors.

En el cas de la Parròquia de Santa Clara (3), a la Morera, es va parlar amb el rector, el qual també és rector de la parròquia de Sant Crist (8), al barri de Canyet, i de la Parròquia de Sant Francesc d'Assís (10) de Bufalà. Aquest, va assegurar que fa les misses en català o castellà segons la parròquia i el dia que es faci la missa; a Canyet (només diumenges) la fa en català, a la Morera, entre setmana en castellà i els diumenges en català i a Bufalà entre setmana en castellà i els caps de setmana bilingüe. Està d'acord en el fet que les misses s'han d'adaptar lingüísticament als feligresos, tot i això, intenta fer-les en català sempre que és possible. A les seves parròquies també fan missa dos capellans més, els quals no tenen com a L1 el català ni el castellà, sinó el portuguès; un dels quals va oficiar les eucaristies en què es va assistir per realitzar l'anàlisi. En el cas de la missa en català de la parròquia de Sant Crist, aquest capellà fa l'esforç de parlar català; quan es tracta d'alguna part llegida la fa en català, però quan toca una part improvisada o de memòria, en castellà.

A la Parròquia Sant Sebastià (4), al barri de Pomar, també es va parlar amb el rector. Aquest, va comentar que totes les misses, tant de diari com de cap de setmana, es fan en

castellà a causa que el públic assistent és majoritàriament sud americà o, com a mínim, castellanoparlant. També va comentar que li agradaria fer alguna cosa en català, però que ho veu complicat.

Pel que fa a la parròquia de Sant Josep (5), al Centre-Progrés, en canvi, el mossèn i rector de la parròquia va comentar que, si fos per ell, ho faria tot en català, però que hi ha un grup de feligresos que, per diversos motius, prefereixen l'eucaristia en castellà i cal respondre a totes les necessitats. Per aquest motiu, totes les misses, tant de diari com de cap de setmana, són en català exceptuant la de diumenge a les dotze.

A parròquia de Sant Cebrià de Tiana (6) també es va tenir una conversa amb el rector, únic mossèn en aquesta església. Aquest, té com a L1 el català i també sap castellà i anglès. S'adapta a la gent en el sentit que escolta la veu i les peticions dels feligresos habituals. Afirmar que vol la pau entre els fidels, creu que en la seva comunitat, n'hi ha; creu, també, que no ha d'haver-hi baralles per qüestions de llengües i que la gent és bastant respectuosa pel que fa a aquesta qüestió. Tot i això, es fan misses en català i en castellà, i si les haguessin de fer segons la gent que hi va, totes serien en castellà. Per tant, entre el capellà i el públic assistent es va produir una mena de consorci en què van acordar que les misses de dilluns, dimarts, dimecres, divendres i dissabtes serien en català, però fent l'ofertori en castellà; les de dijous en castellà; i les de diumenge en català. Abans de començar l'eucaristia es fa el res del rosari en castellà.

En el cas dels Pares Carmelites (7), al barri del Centre, es va parlar amb el rector, el qual té com a L1 el català. També sap castellà i anglès, però especifica que vol que es faci un manteniment de la llengua catalana en tot moment excepte "si algú és de fora i no l'entén". Els altres mossens que fan missa en aquesta església no tenen el català com a L1, però sí que en saben; "han fet l'esforç d'aprendre'l perquè són d'altres països".

A l'Església de Sant Joan de Montgat (9), el mossèn té el català com a L1, però és gairebé bilingüe amb el castellà. Durant el curs (setembre-maig) fa la majoria de les

misses en català, exceptuant la dels dissabtes, que és en castellà. Però entre el maig i el setembre, aquesta missa en castellà se suprimeix a causa de falta d'assistència. Com que, per certs motius, la gent hi deixa d'anar, es deixa de fer i les misses -que es fan a les tardes- dedicades als difunts passen a ser en castellà. El mossèn assenyala que la major part d'eucaristies es fan en català, però que també n'hi ha en castellà, a gust de tothom. En aquesta parròquia es va tenir el privilegi d'assistir, també, a l'ofici de Corpus, en el qual s'afegia una petita processó encapçalada per una Creu, seguida de l'encens, de la custòdia⁹ amb el cos de Crist i, finalment, dels feligresos. Aquests últims cantaven un seguit de cançons, totes en català.

En últim lloc, a Parròquia de Santa Maria (11), pertanyent al barri de Dalt la Vila, es va parlar amb el vicari, rector de la Parròquia de la mare de Déu de Montserrat. Aquest, afirma que “cada capellà s'adapta als seus feligresos perquè volen que se sentin a casa seva”. A més, recorda que “no hi ha ningú que digui en quina llengua s'ha de fer missa” i ell s'adapta als feligresos que veu en aquell moment, de la mateixa manera que fa a la seva parròquia.

Per acabar, en tots els casos, els mossens estan d'acord en el fet que l'ús de la llengua en els batejos, les comunions, les confirmacions i els casaments està condicionat per les peticions o desigs dels interessats. Encara que, segons la parròquia que sigui, en cas de no especificar, té una predisposició a una llengua o a una altra.

5.3. Anàlisi dels elements externs a les misses (cantoral, textos bíblics, fulls parroquials,...)

A les parròquies on la missa era en castellà, s'observa que a (1) i a (2) hi ha cartells tant en català com en castellà. En ambdós casos trobem que els cartells de l'església són en castellà i, en canvi, els que pertanyen a l'Arxiprestat, en català. En el cas de (2), la majoria dels

⁹ És la peça d'or, o altre metall preciós, on es col·loca l'hòstia, després de consagrada, per a adoració dels fidels (Viquipèdia).

cartells en castellà estan a fora -a la façana- i a dins amb les dues llengües. A (3) eren tots en català, encara que els anuncis de “El racó del lector” i “Resem el rosari” estan repetits; un en cada llengua. I (4), en canvi, tots els cartells, el cantoral, els rètols i qualsevol text a l'Església era en castellà. Només es va veure la presència del català en una petita rajola al pati dels locals de l'Església on posava “Déu vos guard”.

A les parròquies on la missa era en català, veiem que a (5) tots els cartells excepte un són en català, també el cantoral i textos curts dins de l'Església on posa “donatius”, entre d'altres. A (6)

tots els cartells i llibrets eren en català menys un cartell mig amagat, que era en castellà. Passa el mateix en el cas de (7) i (8), en els quals només hi ha cartells, senyals, llibres, cantorals i fulls dominicals en català. Per acabar, a (9), els cartells de la parròquia són en català, però els que són externs, publicacions o revistes, com també un cartell de Càritas, són en castellà.

A les parròquies on la missa era bilingüe (10, 11), en ambdós casos trobem els cartells, els cantorals i tots els textos de l'Església en català.

5.4. Altres elements externs (catequesis, confraries...)

L'Església té un conjunt d'activitats religioses, socials o d'oci, així com voluntariats que, la major part, es duen a terme a parròquies per diversos grups de gent; voluntaris, religiosos o laics de la parròquia i que són espais socials on hi ha molta comunicació verbal i, per tant, podem trobar-hi variació lingüística.

A la parròquia de Santa Maria hi ha múltiples activitats associades a l'església, com ara el cau, la catequesi, el grup de Campaners de Badalona, la Confraria de Sant Anastasi, l'Associació de la Processó del Silenci, grup de joves que inclou tots els joves de

Badalona Nord, etc. que es duen a terme en català, tot i això, és possible que hi hagi alguna persona castellanoparlant participant en alguna d'aquestes activitats.

A Sant Josep hi ha un esplai, l'Aspirantat, que pertany a la parròquia i es treballa en català o, com a mínim, tots els monitors són catalanoparlants i totes les activitats es duen a terme en català. A més a més, hi ha altres activitats associades, com ara el Folre, Càrites, el consell parroquial o la catequesi, que totes, en un principi són en català, però no s'assegura que hi hagi alguna persona castellanoparlant i parli en castellà amb la resta del grup.

A la parròquia de Sant Sebastià, en canvi, el mossèn va explicar que a la seva parròquia s'ha creat una cooperativa i una associació, les quals fomenten la reinserció de les persones amb addiccions o que viuen al carrer. La cooperativa, per exemple, s'encarrega de fer diversos productes (sabons de diferents tipus, tasses, roba, etc.), tot fabricat de forma natural per aquestes persones, i vendre'ls a la pròpia Església o en alguns mercats especialitzats en productes naturals. Tots aquests productes porten un missatge escrit, però tots són en castellà. A més, les persones que hi treballen també són castellanoparlants, de la mateixa manera que la majoria de les persones que participen a la processó de Setmana Santa.

A Sant Cebrià de Montgat es fa catequesi en català, tot i això, en alguna ocasió se sent parlar castellà entre els nens i nenes. En canvi, a la parròquia de la Mare de Déu de Montserrat, es fa en castellà i, en algun cas, es pot sentir el català en converses entre el mossèn o catequista i algun dels nens.

6. Conclusions

La meua hipòtesi inicial era que cada parròquia s'adapta a la llengua dels seus feligresos, sigui per comoditat o per mantenir-los fidels a l'església a la qual pertanyen. I, després d'haver fet l'anàlisi, puc dir que aquesta hipòtesi s'ha confirmat en certa manera. M'explico. És cert que un tret comú entre totes les parròquies analitzades és el discurs que proclama el capellà -i l'evidència- de l'adaptació de la seva llengua de predicació als fidels per tal que aquests se sentin a gust i com a casa seva. I, aquest fet, es deu al fet que cada vegada costa més que la gent -especialment gent jove- que vagi a missa. Per tant, als pocs que venen, cal tenir-los contents i satisfets en la manera que se'ls rep -lingüísticament- a la casa de Déu. Per això els mossens, en general, intenten adaptar-se a les preferències dels assistents. Tot i això, hi ha parròquies que, en molts casos, depenen de la localització de l'església dins de la ciutat, ja que, encara que hi hagi una adaptació, en alguns els és preferible l'ús del català; en canvi, n'hi ha d'altres parròquies que s'ha comprovat que els és irrellevant la llengua en què es du a terme l'eucaristia; i d'altres que tenen preferència per la llengua castellana. Això pot ser per ideologia política, per ser la llengua materna del celebrant o per altres causes.

Per tant, hi ha una adaptació del mossèn condicionada per les preferències lingüístiques dels assistents i, aquest fet, està directament relacionat amb realitat del barri; és a dir, el tant per cent d'immigració. A continuació s'especifica aquesta qüestió amb unes taules extretes de l'IDESCAT, on podem veure l'evolució de l'aprenentatge del català dels últims anys.

Badalona

Població (2022): 223.506

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	No l'entén	Població de 2 anys i més
2011	194.190	132.370	149.188	99.502	19.510	213.700
2001	184.325	128.747	132.438	81.501	16.943	201.268
1996	188.593	128.001	124.511	75.670	18.783	207.376
1991	189.850	109.566	113.781	62.437	24.786	214.636

Font:
 1991: Idescat. Cens de població.
 1996: Idescat. Estadística de població.
 2001-2011: Idescat, a partir del Cens de població i habitatges de l'INE.

Per tant, en dades del 2011, l'entén un 86,8%, el sap parlar un 59,2%, el sap llegir un 66,7%, el sap escriure un 44,5% i no l'entén un 8,7%.

Montgat

Població (2022): 12.277

	L'entén	El sap parlar	El sap llegir	El sap escriure	No l'entén	Població de 2 anys i més
2011	10.340	8.484	8.877	6.295	194	10.534
2001	7.831	6.232	6.236	4.094	308	8.139
1996	7.277	5.709	5.469	3.340	218	7.495
1991	6.774	4.820	4.851	2.798	334	7.108

Font:
 1991: Idescat. Cens de població.
 1996: Idescat. Estadística de població.
 2001-2011: Idescat, a partir del Cens de població i habitatges de l'INE.

Per tant, en dades del 2011, l'entén un 84,2%, el sap parlar un 69,1%, el sap llegir un 72,3%, el sap escriure un 51,2% i no l'entén un 1,5%.

En la taula anterior, extreta de la revista TOT Badalona, es pot observar en color verd les zones on el coneixement i domini del català és més alt, en groc on el nivell és mitjà i, en color vermell, els barris on es té un nivell més baix.

Com podem veure, les parròquies que pertanyen a l'Arxiprestat que s'ha analitzat, la major part, són on hi ha un nivell mitjà o alt del domini del català. Per aquest motiu, cal considerar que a la zona de Badalona sud, hi ha les parròquies de la Mare de Déu del Roser (Lloreda) o la de Sant Antoni de Pàdua (Llefià) i d'altres, on la llengua majoritària és el castellà, degut a que és una zona amb un alt percentatge d'immigració i baix nivell de domini del català, com es pot comprovar.

Aquest projecte m'ha aportat moltes coses, tant personalment com acadèmicament parlant. D'una banda, des del punt de vista acadèmic -i lingüístic- he après a analitzar un panorama lingüístic de forma objectiva tot i ser en un context gairebé familiar. A més, a fixar-me en cada detall i comprovar que no només hi ha variació lingüística respecte al nombre de llengües que es parlen o s'escriuen, sinó en la manera de parlar la llengua, ja sigui per dialecte, sociolecte, idiolecte, prosòdia o pel contacte amb altres llengües.

D'altra banda, des del punt de vista personal, m'ha enriquit molt conèixer tantes parròquies i, amb elles, tantes comunitats que estan a prop de casa meva i, en alguns casos, no sabia que existien. També m'he sentit molt acollida; a totes les parròquies que he anat -sense excepció- m'han rebut amb els braços oberts. En aquest camí, a part de conèixer esglésies i analitzar-hi el panorama lingüístic, m'he trobat a gent encantadora que m'ha preguntat per l'anàlisi que he dut a terme, m'ha explicat tot el que sabia sobre la llengua a la parròquia, m'ha convidat a esdeveniments de la parròquia i, fins i tot, m'han proposat de participar activament en la celebració (com ara llegint una lectura).

Per acabar, aquesta anàlisi lingüística multilingüe a l'arxiprestat de Badalona Nord, Tiana i Montgat ha estat només una petita part d'un projecte que hauria d'abastar, en un futur, com a mínim, tot el bisbat de Barcelona per tenir més informació sobre el tema en l'actualitat. A més, caldria dedicar moltes més hores en estudiar del cert si l'Església

com a institució a Catalunya continua sent testimoni de la llengua i aposta per defensar-la davant de les llengües veïnes, com ara el castellà.

7. Limitacions i oportunitats de millora

Com tota investigació, aquest estudi ha comptat amb diferents obstacles i debilitats que cal tenir en compte a l'hora de valorar els resultats d'aquest. La primera limitació que s'ha d'assenyalar és la que, per desgràcia, aquest treball es desenvolupa el segon quadrimestre del curs i, per dur a terme la part pràctica, no es disposa de gaire temps. I precisament totes les misses bilingües que volia haver analitzat coincidien en dia i hora aproximada; diumenge al matí o a la tarda. Per tant, he hagut d'escollir-ne algunes que no eren bilingües en parròquies que sí que se'n feien per falta de setmanes per a la realització de l'anàlisi multilingüe. És a dir, el que a causa de l'excés de feina i manca de temps no s'ha pogut fer, la idea és fer-ho en un futur, encara que ja no pugui formar part pròpiament d'aquest treball.

D'una banda, també seria una proposta interessant analitzar els convents, les diverses comunitats i escoles religioses. Com anar també, com a mínim, a una missa de cada tipus (català, castellà i bilingüe) de cada parròquia. I, més endavant, abastar més territori; primerament es podria estudiar a escala de província eclesiàstica de Barcelona i, després, de la província tarraconense.

D'altra banda, a l'hora de parlar amb els mossens de les diferents parròquies i d'omplir les taules d'anàlisi, m'he adonat que hi ha tantes associacions, fundacions, esplais, caus, etc. que, per molta voluntat del capellà d'explicar en quina llengua es produeixen que hi hagi, és molt difícil -o pràcticament impossible- saber totes les llengües que intervenen en aquests espais. Per aquest motiu, crec que seria interessant, amb més temps, assistir-hi per comprovar aquesta qüestió de primera mà.

A més, a part d'espais cristians catòlics, aniria a esglésies evangèliques protestants o fins i tot d'altres religions, com ara a una mesquita (islam) o a una sinagoga (judaisme).

A l'hora de fer l'anàlisi, m'he trobat amb diversos elements que per la meua recerca no eren rellevants, però sí que crec que són importants o, si més no, curiosos de considerar. Per exemple, la manera o el gest de donar la pau a les persones que estan lluny i que, per tant, no s'arriba a donar la mà. Aquest gest és molt variat segons la parròquia que observem; en alguns casos es fa un gest de petita reverència amb el cap, d'altres un gest amb les mans, alçant-les, entrellaçades. D'altres, saludant amb la mà com salutem algú pel carrer o bé posant la mà al cor.

A més, hi ha molta variació respecte a la música; hi ha parròquies on no es canta, d'altres que es canta a cappella, d'altres que tenen equip de música... El fet que hi hagi més o menys música pot ser un factor determinant, a la llarga, per l'assistència dels feligresos.

Per acabar, un altre element distintiu d'algunes parròquies és la manera de prendre la comunió; en la majoria, per costum, es pren només el pa (cos de Crist), però s'ha comprovat que hi ha esglésies on es pren el pa i vi (cos i sang de Crist) i, a més a més, hi ha reclinators preparats per aquest moment.

8. Referències Bibliogràfiques

- *I fonts consultades* -

- ❖ Bardulet, S. i Totosaus, J. M. (1986). La llengua de l'Església a Catalunya, País Valencià i les Illes. Dins *Quaderns de pastoral*, 96, centre d'estudis pastorals (p. 3-30).
- ❖ Benet, J. (n.d.). *L'intent de genocidi cultural contra Catalunya: persecució de la llengua catalana a L'església*.
- ❖ Catalans, I. d. (2009). *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans - DIEC*.
- ❖ *Contributors to Wikimedia projects*. (2003).
- ❖ *Església, cultura i país*. (2010). Nadala. Barcelona: ed. Fundació Lluís Carulla.
- ❖ Església i normalització lingüística. (1985). Dins *Quaderns de pastoral*, 91-92, centre d'estudis pastorals (p. 74-91).
- ❖ *Guia de l'Església*. (2022). Barcelona: Arquebisbat de Barcelona.
- ❖ L'Escop, I. (1930). *La Llengua de l'Església*. Barcelona: Llibreria Catalonia.
- ❖ Pastoral i llengua catalana. (1993). Dins *Quaderns de pastoral*, 63, centre d'estudis pastorals.
- ❖ *TERMCAT | Centre de terminologia de la llengua catalana*. (2019).
- ❖ Veny, J., & Pons i Grier, L. (1993). *Atles lingüístic del domini català [Map]*. Institut d'Estudis Catalans.

Amb aquest escrit declaro que soc l'autor/autora original d'aquest treball i que no he emprat per a la seva elaboració cap altra font, incloses fonts d'Internet i altres mitjans electrònics, a part de les indicades. En el treball he assenyalat com a tals totes les citacions, literals o de contingut, que procedeixen d'altres obres. Tinc coneixement que d'altra manera, i segons el que s'indica a l'article 18, del capítol 5 de les Normes reguladores de l'avaluació i de la qualificació dels aprenentatges de la UB, l'avaluació comporta la qualificació de "Suspens".

Barcelona, a _____

Signatura: